

Wpływ kryzysu gospodarczego na płynność finansową przedsiębiorstw rolnych w Polsce

Streszczenie

Kryzys gospodarczy stanowi poważne wyzwanie dla wszystkich przedsiębiorstw, zwłaszcza w obszarze zarządzania płynnością finansową. Utrzymanie płynności finansowej ma kluczowe znaczenie w działalności gospodarczej każdego przedsiębiorstwa, w tym również rolnego.

Zarządzanie płynnością w przedsiębiorstwach rolnych jest szczególnie trudne z uwagi na to, że proces produkcji nie pokrywa się w ich wypadku z procesem pracy, a produkcja jest silnie uzależniona od przyrody. Przychody ze sprzedaży mają charakter sezonowy, a wydatki ponoszone są przez cały rok.

Artykuł przedstawia wyniki badań, wyjaśniające, w jakim stopniu kryzys gospodarczy wpłynął na płynność finansową polskich przedsiębiorstw rolnych funkcjonujących w różnych branżach. W artykule zaprezentowano przeciętne wartości wskaźników płynności przedsiębiorstw rolnych w podziale na grupy przedsiębiorstw zajmujących się uprawą roli oraz chowem i hodowlą zwierząt.

Analiza wskaźników płynności tych przedsiębiorstw dowodzi, że zarówno w okresie kryzysu, jak i po jego zakończeniu wszystkie przedsiębiorstwa rolne, z wyjątkiem chowu drobiu, charakteryzowały się relatywnie wysoką płynnością finansową. Kryzys gospodarczy nie przyczynił się więc do obniżenia płynności finansowej większości przedsiębiorstw rolnych. Można nawet sformułować wniosek, że przedsiębiorcy rolni w okresie kryzysu dążyli do utrzymywania stosunkowo wysokiego stanu środków finansowych, co z kolei może mieć negatywny wpływ na ich przyszłą sytuację ekonomiczną, gdyż tylko aktywa zaangażowane w działalność gospodarczą przynoszą w perspektywie zyski.

Słowa kluczowe

rolnictwo, przedsiębiorstwa rolne, płynność finansowa, kryzys gospodarczy

Wstęp

Kryzys gospodarczy, zapoczątkowany w 2008 r. w Stanach Zjednoczonych, szybko objął swym zasięgiem inne państwa, w tym Polskę. Negatywne konsekwencje kryzysu stanowiły poważne wyzwanie dla przedsiębiorców i wymusiły zmianę dotychczasowego sposobu zarządzania działalnością gospodarczą, zwłaszcza w obszarze płynności finansowej.

Sprawne zarządzanie płynnością finansową nabiera szczególnej wagi w wypadku przedsiębiorstw rolnych¹, które charakteryzują się tym, że proces produkcji nie pokrywa

¹ W Polsce dominującą formą gospodarowania w rolnictwie są gospodarstwa rolne prowadzone przez rolników, jednakże część z nich odpowiada ekonomicznemu pojęciu przedsiębiorstwa rolnego,

się z procesem pracy. Dodatkowo, produkcja jest silnie uzależniona od przyrody. W rezultacie przychody ze sprzedaży mają tu charakter sezonowy, podczas gdy wydatki ponoszone są przez cały rok. W konsekwencji jednym z najważniejszych celów dla zarządzających przedsiębiorstwem jest utrzymanie płynności finansowej, która przejawia się posiadaniem odpowiednich rezerw gotówki i umiejętnym jej dysponowaniem.

Płynność finansowa jest jednym z najważniejszych wyznaczników sytuacji finansowej firmy, jednak niemniej ważna jest również jej rentowność, zwłaszcza w okresie kryzysu, gdy dochodzi do utraty płynności.

Utrata płynności finansowej jest najczęstszą przyczyną upadłości przedsiębiorstw oraz jednym z pierwszych symptomów zagrażających stabilności finansowej firmy. Wskaźniki płynności informują o poziomie krótkookresowego bezpieczeństwa firmy, dlatego też utrzymywanie ich na wysokim poziomie może oznaczać ostrożne podejście do zarządzania aktywami i pasywami firmy². Z drugiej strony utrzymywanie zbyt niskich wskaźników płynności, zwłaszcza w okresie kryzysu, jest bardzo ryzykowne.

Przedsiębiorstwa charakteryzujące się dobrą rentownością w momencie utraty płynności mogą łatwiej pozyskać zewnętrzne środki finansowe, takie jak np. kredyt bankowy. Powyższe nabiera szczególnej wagi w czasie kryzysu gospodarczego, gdy niska rentowność przedsiębiorstwa może pozbawić je szansy na uzyskanie niezbędnych środków finansowych, a to z kolei wiąże się z groźbą upadłości. Z drugiej strony nadmierne zadłużenie przedsiębiorstwa w warunkach kryzysu, a więc w sytuacji, gdy niejednokrotnie dochodzi do załamania popytu, może spowodować jego większą wrażliwość na niekorzystne zmiany otoczenia. Zmniejszenie przychodów ze sprzedaży przy jednoczesnej konieczności spłaty stałych zobowiązań kredytowych może skutkować załamaniem płynności finansowej firmy.

Niemniej jednak należy podkreślić, że korzystanie z kredytów, zwłaszcza inwestycyjnych, jest dla przedsiębiorstwa korzystne z uwagi na efekt dźwigni finansowej.

a prowadzący je rolnicy, którzy dysponują kapitałem i ponoszą ryzyko związane z działalnością gospodarczą, mogą być traktowani jako przedsiębiorcy; zob. rozważania: R. Budzinowski, *Status prawny rolnika jako przedsiębiorcy (zagadnienia wybrane)*, Wydział Prawa i Administracji UAM, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2002, 64, z. 3, s. 111–120; <http://hdl.handle.net/10593/7046> [dostęp: 28.02.2016]; Również art. 2, pkt 3 ustawy z dnia 30 marca 2001 r. o rolniczych badaniach rynkowych (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1160) jako przedsiębiorców wymienia nie tylko przedsiębiorców w rozumieniu ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. Prawo działalności gospodarczej, ale także osoby fizyczne i prawne prowadzące działalność wytwórczą w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu, hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa oraz rybactwa śródlądowego. Przy czym ustawa Prawo o działalności gospodarczej została zastąpiona obecnie obowiązującą ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1829) na podstawie art. 86 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2004 r., Nr 173, poz. 1808), która weszła w życie z dniem 21 sierpnia 2004 r.

² A. Rutkowski, *Zarządzanie finansami*, PWE, Warszawa 2007, s. 87.

Przedsiębiorstwo może poprzez inwestycje szybciej się rozwijać, co z kolei w przyszłości skutkuje osiągnięciem lepszej pozycji konkurencyjnej i wyższymi zyskami.

Cel i metodyka badań

Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu kryzys gospodarczy wpłynął na płynność finansową polskich przedsiębiorstw rolnych funkcjonujących w różnych branżach. Badania obejmują lata 2007–2014 i przeprowadzono je na podstawie danych uzyskanych z bazy danych PONT Info o sektorze średnich i dużych przedsiębiorstw³.

Punktem wyjścia jest 2007 r., który kończy okres prosperity w gospodarce. Badania zakończono w 2014 r., w którym można zaobserwować stabilizację sytuacji gospodarczej na rynkach światowych i w Polsce.

Badania podzielono na etapy. W pierwszym etapie zaprezentowano przeciętne wartości wskaźników płynności przedsiębiorstw rolnych należących do sekcji A zgodnie z klasyfikacją PKD. Wyniki te zestawiono i porównano ze wskaźnikami przedsiębiorstw należących do grupy 01.1 Uprawy rolne inne niż wieloletnie (uprawy rolne) oraz grupy 01.4 Chów i hodowla zwierząt (chów zwierząt).

W ramach grupy 01.1 uprawy rolne wyróżniono i poddano analizie podgrupy:

- 01.11 Uprawa zbóż, roślin strączkowych i roślin oleistych na nasiona, z wyłączeniem ryżu (uprawa zbóż);
- 01.13 Uprawa warzyw, włączając melony, oraz uprawa roślin korzeniowych i roślin bulwiastych (uprawa warzyw).

W ramach grupy 01.4 chów zwierząt wyróżniono i poddano analizie następujące podgrupy:

- 01.41 Chów i hodowla bydła mlecznego (chów bydła);
- 01.46 Chów i hodowla świń (chów świń);
- 01.47 Chów i hodowla drobiu (chów drobiu).

Wyniki badań

Płynność finansową przedsiębiorstw zbadano za pomocą wskaźników bieżącej płynności finansowej, wskaźników podwyższonej płynności finansowej i wskaźników wysokiej płynności finansowej. Dotychczasowy dorobek literatury przedmiotu w niniejszym

³ <http://baza.pontinfo.com.pl> [dostęp: 20.02.2016].

zakresie został zezemplifikowany za pomocą omówionego powyżej materiału statystycznego.

Wskaźnik płynności bieżącej

Wskaźnik płynności bieżącej jest relacją aktywów obrotowych do pasywów bieżących. Informuje on o potencjalnej zdolności przedsiębiorstwa do regulowania zobowiązań bieżących⁴. Jednak przyjęcie do oceny płynności finansowej przedsiębiorstwa łącznych jego aktywów bieżących może prowadzić do błędnych wniosków co do jego zdolności wywiązywania się z zobowiązań krótkoterminowych, gdyż jest mało prawdopodobne, aby w krótkim okresie czasu mogło nastąpić upłynnienie zapasów i należności krótkoterminowych przy jednoczesnym zachowaniu ich rzeczywistej wartości. Równocześnie należy podkreślić, że wskaźnik przyjmuje wyższe wartości w przypadku utrzymywania przez przedsiębiorstwo wysokich stanów zapasów, co z kolei może oznaczać nieefektywne zarządzanie zapasami, prowadzące do generowania wysokich kosztów związanych np. z ich magazynowaniem.

W literaturze przedmiotu zadowalający poziom wskaźnika określa się w granicach 1,2–2,0⁵. Przy czym wysoka wartość tego wskaźnika, tak pożądana przez kredytodawców, z punktu widzenia przedsiębiorstwa może oznaczać nadpłynność finansową firmy i nieefektywne wykorzystanie aktywów bieżących. Wartość wskaźnika poniżej 1 oznacza, że kapitał obrotowy przedsiębiorstwa jest ujemny, a utrzymywanie się tej sytuacji w dłuższym okresie należy interpretować jako zagrożenie finansowe przedsiębiorstwa⁶.

W przedsiębiorstwach rolnych z uwagi na konieczność utrzymywania wysokiego poziomu zapasów produkcyjnych i towarowych, optymalna wartość wskaźnika płynności bieżącej kształtuje się na wyższym poziomie i wynosi około 3. Trzeba jednak podkreślić, że wskaźnik ten jest liczony na koniec okresu kalendarzowego, a więc w okresie, kiedy wielkość zapasów w przedsiębiorstwach rolnych jest wysoka⁷. Szczegółowe wartości wskaźników płynności bieżącej dla przedsiębiorstw rolnych, w podziale na uprawy rolne i chów zwierząt, przedstawiono w poniższej tabeli.

⁴ E. F. Brigham, J. F. Houston, *Podstawy zarządzania finansami*, PWE, Warszawa 2005, s. 108.

⁵ M. Sierpińska, T. Jachna, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, PWN, Warszawa 1997, s. 80.

⁶ M. Podstawka (red.), *Finanse*, PWN, Warszawa 2010, s. 635.

⁷ H. Runowski, *Tendencje zmian w ekonomice przedsiębiorstw hodowlanych w latach 1997–2007*, Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G, t. 95, z. 1, s. 16.

Tabela nr 1. Wskaźniki płynności bieżącej upraw rolnych i chowu zwierząt

ROK	ROLNICTWO (PKD:01)	UPRAWY ROLNE (PKD:01.1)	CHÓW ZWIERZĄT (PKD:01.4)
2007	1,82	2,27	1,64
2008	2,18	2,18	1,70
2009	2,41	2,10	1,81
2010	2,44	2,38	1,75
2011	2,82	2,18	1,66
2012	3,14	2,77	1,60
2013	3,25	2,89	1,40
2014	3,65	2,75	1,64

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy PONT Info.

Z analizowanych danych wynika, że w badanym okresie wartość wskaźnika płynności bieżącej w rolnictwie (PKD 01), począwszy od 2007 r. sukcesywnie się zwiększała, przy czym w 2012 r. przekroczyła wartość optymalną 3. Warto podkreślić, że wyższy poziom płynności bieżącej w porównaniu z chowem zwierząt wykazują uprawy rolne, dla których najniższa wartość wskaźnika wyniosła 2,10 w 2009 r., a najwyższa 2,89 w 2013 r.

W przypadku wskaźnika płynności dla chowu zwierząt był on średnio o 30% niższy niż dla upraw rolnych i, co warto podkreślić, najniższą wartość osiągnął w 2013 r. (odwrotnie niż w przypadku upraw rolnych). W dużej mierze wpłynęła na to sytuacja na rynku zbóż (wysokie zbiory w stosunku do lat poprzednich)⁸. W 2014 r. wartość wskaźnika wzrosła do 1,64 i tym samym powróciła do stanu wyjściowego z 2007 r. (sprzed kryzysu).

W latach 2008–2011 zarówno w przypadku upraw rolnych, jak i chowu zwierząt można zaobserwować względną stabilizację poziomu analizowanych wskaźników. Od 2012 r. widoczne jest ich zróżnicowanie w zależności od grupy. W przypadku upraw rolnych nastąpiło wyraźne podwyższenie wskaźnika płynności, co można wynikać z utrzymywania wysokich stanów zapasów w badanym okresie, natomiast płynność bieżąca chowu zwierząt obniżyła się.

Interesujących informacji dostarcza również przedstawiona poniżej w tabeli analiza porównawcza płynności bieżącej upraw zbóż oraz upraw warzyw na tle upraw rolnych.

⁸ www.stat.gov.pl [dostęp 20.02.2016].

Tabela nr 2. Wskaźniki płynności bieżącej upraw zbóż i upraw warzyw

ROK	UPRAWY ROLNE (PKD:01.1)	UPRAWY ZBÓŻ (PKD:01.11)	UPRAWY WARZYW (PKD:01.13)
2007	2,27	2,52	1,61
2008	2,18	2,53	1,35
2009	2,10	2,44	1,48
2010	2,38	2,59	1,81
2011	2,18	2,61	1,14
2012	2,77	3,39	1,34
2013	2,89	3,47	1,57
2014	2,75	3,34	1,39

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy PONT Info.

Na podstawie powyższych danych stwierdzić można, że w analizowanym okresie najwyższą płynnością charakteryzowały się przedsiębiorstwa z grupy upraw zbóż. Wartość wskaźnika w tej grupie przedsiębiorstw kształtowała się w przedziale 2.44–3.47, przy czym począwszy od 2012 r. przekroczyła ona poziom optymalny 3 i była na wyższym poziomie niż średnie wskaźniki dla upraw rolnych. Biorąc pod uwagę fakt, że płynność bieżąca upraw warzyw kształtowała się na poziomie niższym średnio o 30%, można stwierdzić, że to właśnie wysoki wskaźnik upraw zbóż miał znaczący wpływ na wysoką wartość wskaźnika płynności upraw rolnych.

Równie istotna wydaje się analiza porównawcza wskaźników płynności bieżącej dla chowu zwierząt w rozbiciu na chów bydła, chów świń oraz chów drobiu, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 3. Wskaźniki płynności bieżącej chowu bydła, chowu świń i chowu drobiu

ROK	CHÓW ZWIERZĄT (PKD:01.4)	CHÓW BYDŁA (PKD:01.41)	CHÓW ŚWIŃ (PKD:01.46)	CHÓW DROBIU (PKD:01.47)
2007	1,64	2,25	2,08	1,62
2008	1,70	2,34	1,79	1,54
2009	1,81	2,67	1,90	1,62
2010	1,75	2,69	2,06	1,40
2011	1,66	2,53	2,25	1,38
2012	1,60	2,30	2,06	1,27
2013	1,40	2,17	2,49	0,97
2014	1,64	2,37	2,32	1,21

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy PONT Info.

Jak już wcześniej wspomniano, w analizowanym okresie płynność przedsiębiorstw zajmujących się chowem zwierząt była średnio o 30% niższa niż w przypadku przedsiębiorstw zajmujących się uprawą rolną. Warto jednak podkreślić, że wskaźniki płynności bieżącej chowu bydła kształtowały się w badanym okresie na poziomie 2,17–2,69, a więc zbliżonym do upraw rolnych, a w szczególności upraw zbóż, które miały największy wpływ na ogólną wysoką wartość wskaźników upraw rolnych. Przedsiębiorstwa zajmujące się chowem świń również charakteryzowały się w latach 2007–2014 dobrą płynnością bieżącą. Wysokość wskaźnika kształtowała się w przedziale 1,79–2,49, przy czym najniższą wartość osiągnął on w roku 2008 i 2009, a najwyższą w 2013 i 2014 r.

Najniższą płynność w badanym okresie wykazywały przedsiębiorstwa zajmujące się chowem drobiu. Wartość wskaźnika w tej grupie kształtowała się w przedziale 0,97–1,62. Warto podkreślić, że to właśnie niska płynność bieżąca chowu drobiu miała znaczący wpływ na ogólną niższą wartość wskaźnika płynności całej grupy przedsiębiorstw zajmujących się chowem zwierząt.

Reasumując, stwierdzić można, że badane przedsiębiorstwa rolne w okresie kryzysu gospodarczego, a więc w latach 2008–2013 charakteryzowały się dość wysokimi wskaźnikami płynności bieżącej. Wszystkie grupy przedsiębiorstw miały dodatni kapitał obrotowy, przy czym przedsiębiorstwa zajmujące się uprawą zbóż oraz chowem bydła i świń charakteryzowały się wręcz wysoką płynnością. Pozwala to sformułować wniosek, że w okresie kryzysu gospodarczego wszystkie przedsiębiorstwa rolne prowadziły bezpieczną politykę zarządzania płynnością finansową i utrzymywały wskaźniki na odpowiednio wysokim poziomie. W 2014 r. w większości przypadków wskaźniki powróciły do wartości sprzed kryzysu gospodarczego, co może świadczyć o stabilizacji koniunktury na rynkach rolnych.

Znamienne jest, że najwyższe wartości wskaźników płynności wykazały przedsiębiorstwa zajmujące się uprawami zbóż, co może być spowodowane tym, że specyfika tych przedsiębiorstw wymaga utrzymywania wyższych stanów zapasów, zwłaszcza na koniec roku.

Wskaźnik płynności podwyższonej

W celu uzyskania pełniejszego obrazu płynności finansowej przedsiębiorstwa zasadne jest wyłączenie zapasów z aktywów bieżących. Wynika to z jednej strony z ewentualnych problemów z ich szybkim upłynnieniem, z drugiej zaś strony jest konsekwencją niejednokrotnie spotykanej sytuacji, w której to część zapasów jest przestarzała i trudna do sprzedaży. W rezultacie w niniejszym artykule do oceny płynności finansowej

przedsiębiorstw wykorzystano także wskaźnik podwyższonej płynności finansowej, liczony jako stosunek aktywów bieżących pomniejszonych o zapasy do zobowiązań bieżących. Wartość wskaźnika, zgodnie z literaturą przedmiotu, powinna wynosić około 1. Trzeba jednak podkreślić, że pozytywna jest sytuacja, w której różnica pomiędzy wskaźnikiem bieżącej płynności a wskaźnikiem podwyższonej płynności nie jest zbyt duża, gdyż może to oznaczać utrzymywanie zbyt wysokiego poziomu zapasów⁹.

Poniżej przedstawiono szczegółowe wartości wskaźników podwyższonej płynności dla przedsiębiorstw rolnych w podziale na dwie główne grupy: uprawy rolne i chów zwierząt.

Tabela nr 4. Wskaźniki płynności podwyższonej upraw rolnych i chowu zwierząt

ROK	ROLNICTWO (PKD:01)	UPRAWY ROLNE (PKD:01.1)	CHÓW ZWIERZĄT (PKD:01.4)
2007	1,24	1,23	0,84
2008	1,43	1,12	0,80
2009	1,62	1,13	0,89
2010	1,76	1,44	0,93
2011	1,94	1,26	0,86
2012	2,22	1,62	0,80
2013	2,40	1,70	0,72
2014	2,75	1,64	0,83

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy PONT Info.

Znamienne jest, że wyższą płynnością podwyższoną, podobnie jak w wypadku wskaźnika płynności bieżącej, charakteryzują się przedsiębiorstwa zajmujące się uprawami rolnymi. Dodatkowo można stwierdzić, że różnica między wartościami wskaźników badanych grup przedsiębiorstw jest w tym przypadku nawet większa i wynosi średnio 38%. Stawia to pod znakiem zapytania wcześniej przyjęte wyjaśnienie, że na wyższą płynność upraw rolnych w porównaniu z chowem zwierząt mogły mieć wpływ wyższe stany zapasów.

Zanim jednak przejdziemy do formułowania ostatecznych wniosków, warto przeanalizować poszczególne grupy przedsiębiorstw w ramach upraw rolnych i chowu zwierząt. Poniżej zaprezentowano wartości wskaźników płynności podwyższonej dla upraw zbóż i upraw warzyw.

⁹ M. Sierpińska, T. Jachna, *op. cit.*, s. 81.

Tabela nr 5. Wskaźniki płynności podwyższonej upraw zbóż i upraw warzyw

ROK	UPRAWY ROLNE (PKD:01.1)	UPRAWY ZBÓŻ (PKD:01.11)	UPRAWY WARZYW (PKD:01.13)
2007	1,23	1,37	0,88
2008	1,12	1,29	0,71
2009	1,13	1,32	0,74
2010	1,44	1,55	1,15
2011	1,26	1,53	0,57
2012	1,62	2,00	0,73
2013	1,70	2,05	0,90
2014	1,64	2,00	0,79

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy PONT Info

Z analizowanych danych wynika, że zdecydowanie wyższą podwyższoną płynnością charakteryzują się uprawy zbóż, dla których wartość wskaźnika waha się w przedziale od 1,29 w 2008 r. do 2,05 w 2013 r. W 2014 r. wyniosła ona 2,00, a więc w dalszym ciągu kształtowała się powyżej zalecanej w literaturze przedmiotu wartości optymalnej.

Zdecydowanie niższą płynność podwyższoną w porównaniu z uprawą zbóż utrzymywały przedsiębiorstwa zajmujące się uprawą warzyw, dla których wskaźnik podwyższonej płynności kształtował się w przedziale 0,57–1,15. Najniższą wartość wskaźnik osiągnął w 2011 r., w kolejnych latach jego wartość stopniowo wzrastała, aby w 2014 r. osiągnąć poziom 0,79. Biorąc pod uwagę fakt, że optymalny poziom wskaźnika wynosi 1, płynność podwyższona przedsiębiorstw zajmujących się uprawą warzyw kształtowała się na poziomie, co najwyżej, akceptowalnym.

Interesująca jest również analiza porównawcza wskaźników grup przedsiębiorstw zajmujących się chowem zwierząt w rozbiciu na chów bydła, świń i drobiu.

Tabela nr 6. Wskaźniki płynności podwyższonej chowu bydła, chowu świń i chowu drobiu

ROK	CHÓW ZWIERZĄT (PKD:01.4)	CHÓW BYDŁA (PKD:01.41)	CHÓW ŚWIŃ (PKD:01.46)	CHÓW DROBIU (PKD:01.47)
2007	0,84	1,06	1,10	0,89
2008	0,80	0,99	0,86	0,88
2009	0,89	1,21	0,85	0,90
2010	0,93	1,41	1,04	0,84
2011	0,86	1,25	1,14	0,74
2012	0,80	1,11	1,00	0,67

ROK	CHÓW ZWIERZĄT (PKD:01.4)	CHÓW BYDŁA (PKD:01.41)	CHÓW ŚWIŃ (PKD:01.46)	CHÓW DROBIU (PKD:01.47)
2013	0,72	1,19	1,31	0,48
2014	0,83	1,23	1,23	0,60

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy PONT Info.

Z danych przedstawionych w tabeli wynika, że przedsiębiorstwa zajmujące się chowem bydła i świń charakteryzowały się względnie wysoką płynnością podwyższoną i w całym analizowanym okresie osiągały wartości zbliżone do 1, przy czym w 2014 r. dla obydwu grup wskaźnik ten wyniósł 1,23 i był wyższy od wskaźników osiągniętych w 2007 r.

W analogicznym okresie przedsiębiorstwa zajmujące się chowem drobiu wykazywały niższą wartość wskaźnika płynności podwyższonej, która kształtowała się w przedziale 0,48–0,90. Jednocześnie począwszy od 2007 r., następował stopniowy spadek podwyższonej płynności. W 2007 r. wskaźnik osiągnął wartość 0,89, natomiast w 2014 r. już tylko 0,60.

Reasumując, w badanym okresie najwyższą płynność podwyższoną utrzymywały przedsiębiorstwa zajmujące się uprawą zbóż. W latach 2012–2014 wskaźniki w tej grupie przedsiębiorstw kształtowały się powyżej 2, a więc wyższym niż uznawany za optymalny.

Utrzymywanie wyższego poziomu wskaźnika niż zalecany w literaturze nie jest wystarczającym argumentem, by stwierdzić, że przedsiębiorstwa te wykazywały nadpłynność, a więc były źle zarządzane w obszarze finansów. Warto mieć na uwadze fakt, iż przedsiębiorstwa rolne, w tym zajmujące się uprawą zbóż, wyróżniają się ograniczoną siłą przetargową w porównaniu z przedsiębiorstwami przetwórstwa rolno-spożywczego i często mają problemy z terminowym odzyskiwaniem należności¹⁰. Ponadto mogą one również celowo utrzymywać wyższe stany środków finansowych, zwłaszcza w okresie słabej koniunktury gospodarczej.

Wskaźnik płynności wysokiej

Najbardziej adekwatnym wskaźnikiem do określenia sytuacji finansowej przedsiębiorstwa wydaje się wskaźnik płynności wysokiej, który informuje o możliwości spłaty zobowiązań bieżących z gotówki i jej ekwiwalentów. Wskaźnik ten informuje więc, jaką część zobowiązań bieżących przedsiębiorstwo jest w stanie spłacić bezwzględnie (nie czekając na spłatę należności). Utrzymywanie zbyt wysokiego stanu

¹⁰ H. Runowski, *op. cit.*, s. 162.

środków pieniężnych nie jest korzystne w dłuższym okresie czasu, gdyż sprzyja powstawaniu tzw. kosztów utraconych korzyści. Stan gotówki powinien być zatem utrzymywany na stosunkowo niskim poziomie, gdyż tylko aktywa zaangażowane w działalność gospodarczą przynoszą w perspektywie zyski. Optymalna wartość wskaźnika podawana w literaturze wynosi około 0,2¹¹.

Trzeba jednak pamiętać, że odwrotna sytuacja, a więc zbyt niska wartość wskaźnika, może się okazać niebezpieczna dla przedsiębiorstwa, zwłaszcza w czasie kryzysu. Przedsiębiorstwa charakteryzujące się dobrą sytuacją finansową mogą liczyć na pomoc ze strony banków w postaci kredytu na działalność bieżącą. W innym wypadku utrata płynności finansowej grozi przedsiębiorstwu upadłością. Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że w okresie spowolnienia gospodarczego bezpieczniej jest utrzymywać stan gotówki na wyższym niż zalecany poziomie.

Jak już wspomniano wcześniej, porównując wartości poszczególnych wskaźników z wartością optymalną, należy uwzględnić specyfikę branży.

W pierwszej kolejności poddano analizie porównawczej wskaźniki płynności wysokiej upraw rolnych i chowu zwierząt.

Tabela nr 7. Wskaźniki płynności wysokiej upraw rolnych i chowu zwierząt

ROK	ROLNICTWO (PKD:01)	UPRAWY ROLNE (PKD:01.1)	CHÓW ZWIERZĄT (PKD:01.4)
2007	0,43	0,42	0,26
2008	0,51	0,41	0,22
2009	0,55	0,45	0,22
2010	0,56	0,56	0,20
2011	0,42	0,42	0,12
2012	0,44	0,50	0,14
2013	0,42	0,65	0,14
2014	0,44	0,51	0,12

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy PONT Info.

Analiza wskaźników przedstawionych w powyższej tabeli dowodzi, że w badanym okresie przedsiębiorstwa zajmujące się uprawami rolnymi osiągnęły kilkukrotnie wyższe wartości wskaźników niż chów zwierząt. Ponadto warto zwrócić uwagę na fakt, że począwszy od 2007 r., wskaźnik dla upraw rolnych stopniowo wzrastał, w przeciwieństwie do wskaźnika dla chowu zwierząt, który wykazywał tendencję spadkową.

¹¹ M. Podstawka (red.), *op. cit.*, s. 638.

Do istotnych wniosków prowadzi także analiza kształtowania się wskaźników płynności wysokiej poszczególnych grup przedsiębiorstw wyróżnionych w ramach upraw rolnych i chowu zwierząt. W pierwszej kolejności poddano analizie wskaźniki płynności wysokiej upraw zbóż i upraw warzyw.

Tabela nr 8. Wskaźniki płynności wysokiej upraw zbóż i upraw warzyw

ROK	UPRAWY ROLNE (PKD:01.1)	UPRAWY ZBÓŻ (PKD:01.11)	UPRAWY WARZYW (PKD:01.13)
2007	0,42	0,47	0,29
2008	0,41	0,47	0,28
2009	0,45	0,60	0,16
2010	0,56	0,59	0,51
2011	0,42	0,54	0,13
2012	0,50	0,66	0,12
2013	0,65	0,87	0,17
2014	0,51	0,66	0,16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy PONT Info.

Najwyższą wartością wskaźnika wśród przedsiębiorstw zajmujących się uprawami roli charakteryzują się uprawy zbóż, które wykazują wręcz nadpłynność. Wartość wskaźnika płynności wysokiej zgodnie z danymi przedstawionymi w tabeli kształtowała się w przedziale 0,47–0,87.

Analiza danych pozwala na sformułowanie wniosku, że przedsiębiorstwa te zarówno w okresie kryzysu, jak i po jego zakończeniu utrzymywały wysokie stany gotówki, co nie jest korzystne w dłuższym okresie czasu. Z drugiej jednak strony na początku badanego okresu (2007 i 2008 r.) wartość wskaźnika była najniższa, dopiero w następnych latach zaczęła stopniowo wzrastać, by w 2013 r. osiągnąć 0,87 – najwyższą wartość. W 2014 r. wartość wskaźnika spadła do poziomu 0,66. Można to tłumaczyć tym, że w okresie kryzysu przedsiębiorstwa starały się utrzymywać wyższe niż zwykle stany gotówki, by zabezpieczyć się przed sytuacją, w której ich płynność finansowa byłaby uzależniona np. od spływu należności. Spadek wartości wskaźnika w 2014 r. może oznaczać stabilizację sytuacji na rynku.

Przedsiębiorstwa zajmujące się uprawą warzyw charakteryzowały się na początku badanego okresu dobrą płynnością, natomiast począwszy od 2011 r. wartość wskaźnika spadła poniżej 0,2. Biorąc pod uwagę fakt, że w 2007 r. wartość wskaźnika wynosiła 0,29, a w 2014 r. 0,16, nie można stwierdzić, aby sytuacja na niniejszym rynku uległa stabilizacji.

Istotne są również dane dotyczące kształtowania się wskaźnika płynności wysokiej przedsiębiorstw należących do grupy chowu zwierząt.

Tabela nr 9. Wskaźniki płynności wysokiej chowu bydła, chowu świń i chowu drobiu

ROK	CHÓW ZWIERZĄT (PKD:01.4)	CHÓW BYDŁA (PKD:01.41)	CHÓW ŚWIŃ (PKD:01.46)	CHÓW DROBIU (PKD:01.47)
2007	0,26	0,41	0,38	0,20
2008	0,22	0,41	0,19	0,12
2009	0,22	0,47	0,24	0,13
2010	0,20	0,40	0,29	0,11
2011	0,12	0,34	0,25	0,04
2012	0,14	0,32	0,21	0,04
2013	0,14	0,42	0,36	0,03
2014	0,12	0,24	0,34	0,04

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy PONT Info.

Analiza danych przedstawionych w tabeli pozwala stwierdzić, że zarówno przedsiębiorstwa zajmujące się chowem bydła, jak i hodowlą świń utrzymywały relatywnie wysokie stany gotówki w okresie kryzysu. W latach 2007–2013 wartość wskaźnika dla bydła kształtowała się w przedziale 0,32–0,41, co może świadczyć nawet o nadpłynności. W 2014 r. wartość wskaźnika spadła do 0,24, co oznacza powrót do efektywnego zarządzania gotówką. Również chów świń charakteryzował się dość wysokim wskaźnikiem płynności wysokiej, tylko nieznacznie niższym w porównaniu z hodowlą bydła. Tradycyjnie najniższą wartość wskaźnika wykazywały przedsiębiorstwa zajmujące się chowem drobiu. Wskaźnik płynności wysokiej dla tej grupy przedsiębiorstw w badanym okresie kształtował się na niskim poziomie. Warto podkreślić, że jeszcze w 2007 r. płynność wysoka w tym wypadku była optymalna, niestety w kolejnych latach można zaobserwować jej stopniowy spadek, a od 2011 r. wartość wskaźnika utrzymywała się na niepokojąco niskim poziomie ok. 0,04.

Wnioski

Z przedstawionych badań wynika, że zarówno w okresie kryzysu, jak i po jego zakończeniu wszystkie przedsiębiorstwa rolne z wyjątkiem chowu drobiu charakteryzowały się relatywnie wysoką płynnością finansową. Najwyższą płynnością, a nawet nadpłynnością charakteryzowały się przedsiębiorstwa zajmujące się uprawą zbóż.

Należy podkreślić, że w latach 2008–2013 wartości wskaźników, a zwłaszcza wskaźnika płynności wysokiej były utrzymywane na poziomie wyższym niż zalecany, co oznacza, że w okresie kryzysu przedsiębiorstwa celowo utrzymywały wysokie stany gotówki, by nie uzależniać spłaty zobowiązań bieżących od spłaty należności. W dobie kryzysu gospodarczego finansowanie działalności bieżącej z kredytu bankowego nie jest pewne, co także mogło mieć wpływ na zarządzanie gotówką przez te przedsiębiorstwa.

Analiza wskaźników płynności tych przedsiębiorstw dowodzi, że kryzys gospodarczy nie przyczynił się do obniżenia płynności finansowej. Wręcz przeciwnie można nawet sformułować wniosek, że przedsiębiorcy rolni w okresie kryzysu dążyli do utrzymywania wysokiego stanu środków finansowych. Powyższe natomiast może prowadzić do sformułowania wniosku, że utrzymywanie wysokiego stanu gotówki mogło przyczynić się do powstania tzw. kosztu utraconych korzyści związanego z brakiem angażowania środków pieniężnych w działalność inwestycyjną przedsiębiorstw.

Inaczej sytuacja przedstawia się w przypadku przedsiębiorstw zajmujących się chowem drobiu, które w czasie kryzysu oraz po jego zakończeniu charakteryzowały się najniższą płynnością finansową, zwłaszcza w obszarze zarządzania środkami pieniężnymi. Z tego wynika, że przedsiębiorstwa te najgorzej poradziły sobie ze słabą koniunkturą i niestety ich płynność finansowa po kryzysie gospodarczym w dalszym ciągu nie jest zadowalająca.

Bibliografia

Źródła

- Ustawa z dnia 30 marca 2001 r. o rolniczych badaniach rynkowych (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1160 ze zm.);
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 1829);
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2004 r. Nr 173, poz. 1808).

Literatura

- Brigham E. F., Houston J. F., *Podstawy zarządzania finansami*, PWE, Warszawa 2005.
- Budzinowski R., *Status prawny rolnika jako przedsiębiorcy (zagadnienia wybrane)*, Wydział Prawa i Administracji UAM, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2002, 64, z. 3.
- Podstawka M. (red.), *Finanse*, PWN, Warszawa 2010.

Runowski H., *Tendencje zmian w ekonomice przedsiębiorstw hodowlanych w latach 1997–2007*, Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G, t. 95, z. 1.

Rutkowski A., *Zarządzanie finansami*, PWE, Warszawa 2007.

Sierpińska M., Jachna T., *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, PWN, Warszawa 1997.

Internet

<http://baza.pontinfo.com.pl> [dostęp: 20.02.2016]

www.stat.gov.pl [dostęp: 20.02.2016]

<http://hdl.hadle.net/10593/7046> [dostęp: 28.02.2016]

The impact of economic crisis on the liquidity of agricultural enterprises in Poland

Summary

The economic crisis is a serious challenge for all enterprises, especially in the area of financial liquidity management. Maintaining liquidity is crucial in the business of each company, including agriculture.

Liquidity management in agricultural enterprises is particularly difficult due to the fact that the production process does not overlap the process of labor in their case and the production is heavily dependent on nature. Revenues from sales are seasonal, but the expenses are incurred throughout the whole year.

The article presents the results of research which clarify to what extent the economic crisis has affected the liquidity of Polish agricultural companies operating in various industries. The article presents the average values of the liquidity indicators of agricultural enterprises by groups of companies engaged in farming and animal husbandry.

Analysis of the liquidity ratios of these enterprises demonstrates that, during the crisis as well as after its completion, all agricultural enterprises, except poultry-rearing, were characterized by relatively high liquidity. Thus, the economic crisis has not contributed to decline in liquidity of most agricultural enterprises. The conclusion is that farmers during the crisis sought to maintain a relatively high level of funds, which in turn can have a negative impact on their future economic situation, as only the assets involved in the business can bring some profits in perspective.

Keywords

agriculture, agricultural enterprises, financial liquidity, economic crisis

